

Doğanın Süsleri

Cenk Durmuşkahya
cdkahya@hotmail.com

Baharın Gelinleri, Gelincikler

Bahar gelince yağmurlar yağar. Çatlamış toprak kana kana içince suyu, solmuş rengi yerine gelir, neşelenir, gebe kalır bin bir çiçeğin tohumuna. Kısa bir aradan sonra doğurur toprak ana, güneş baba da kucaklar yavrularını, ısıtır tenlerini bir an önce büyüsünler diye. Çocuklar büyür, yemyeşil bir örtü kaplar etrafı. Bazıları uzar damat olur, bazıları kızarır gelin olur.

Günümüzde gelinler her ne kadar beyaz gelinlik giyseler de, Türk mitolojisine göre gelinleri kırmızı renk sembolize ediyor. Baharda çayırları kırmızıya boyayan bu güzel çiçeklere de, renklerinden dolayı gelincik adı veriliyor. Birçok kişi tarafından lale olarak da bilinen gelincikler, çok sayıda efsaneye konu olmuş. Kimi zaman güzellikleri, kimi zaman renkleri, kimi zaman da sahip oldukları özelliklerle efsaneleşen gelincikler, Yunan mitolojisinde şöyle anlatılıyorlar:

Gelincik, uyku tanrısı Hypnos (hipnotizma sözcüğü de buradan geliyor) tarafından insanlara uyku vermesi amacıyla yaratılmış. Günün birinde bereket tanrıçası Demeter uykusuzluk hastalığına yakalanıyor. Aradan günler, haftalar, aylar geçiyor ve Demeter'in gözü bir an için de olsa kapanmıyor. Uykusuzluktan yorgun düşen bereket tanrıçası elden ayaktan düşüyor, yeryüzünde ne bitkiler yetişiyor ne de hayvanlar gelişiyor. Kıtık başlıyor. Bunu gören Hypnos yere bir tohum atıyor. Tohum büyüyor, büyüyor ve kırmızı çiçekler açıyor. Hypnos bu çiçekleri koparıp bereket tanrıçasına veriyor. Tanrıça bu kan kırmızısı çiçeklerden yaptığı çayı içer içmez derin bir uykuya dalyor. Deliksiz bir uyku çeken bereket tanrıçası, uykusunu alıp dinlendikten sonra uyanıyor ve bereket dağıtmaya devam ediyor. Gelincikler de

o gün bugündür, bereket ve uykunun simgesi haline geliyorlar.

Doğum yerleri Akdeniz olan gelincikler, baharda karşımıza çıkan ve belki de en fazla tanınan çiçeklerden biri. Bu güzel çiçeklerle ilgili ilk bilgilere günümüzden 3000 yıl öncesinde yapılmış olan Eski Mısır tapınak ve mezarlarında rastlıyoruz. O günlerde güzelliğinin dışında çeşitli dinsel anlamlar taşıdığına inanılan gelincik ilk resimse, bir Bizans prensesi olan Anicia Juliana'nın hazırladığı günlükte ortaya çıkıyor. Tarihçi Homeros ise İlyada adlı eserinde, savaş alanında başı omuzuna düşmüş, ölmekte olan bir askerin görüntüsünü, gelincikinkine benzetiyor. Daha sonraki bir efsanede ise, Cengiz Han'ın bir savaş sırasında tüm düşmanlarını öldürerek etrafı kan gölüne çevirmesiyle, önceden beyaz renkli olan gelinciklerin daha sonra kan rengini aldıkları anlatılıyor. Bu nedenle bazı bölgelerde gelincik, ölümün simgesi olarak da kabul ediliyor.

Tüm bu efsaneler ve simgesel zenginliklerden dolayı gelincikler resim, müzik ve edebiyat alanlarında da sık sık karşımıza çıkıyor. Bilimsel adı *Papaver rhoeas* olan gelincik, gelincikgiller (Papaveraceae) ailesinden. Yaklaşık 20-80 cm boylarında olan bu tüylü bitkiler bahar aylarında tarlaların arasında, çayrlarda, düzlüklerde ve yol kenarlarında yetişiyorlar. Yerkürenin ılıman bölgelerinde yayılış gösteren yaklaşık 100 türden 36 tanesi

ülkemizde de yetişiyor. Yurdumuzun hemen her yerinde görülebilen ve parlak kırmızı renkleriyle dikkat çeken gelinciklerin çoğunluğu, tek yıllık bitkiler olup, meyveleri tüysüz ve fıçı şeklinde. Mart, nisan, mayıs aylarında açan ve genellikle 5-6 cm boyunda, oval biçimli çiçek yaprakları kırmızının tonlarını taşıyan, iç kısımlarında büyük siyah lekeler bulunuyor. Bu lekeler sayesinde güneşten gelen morötesi ışınlar kırılarak yeniden yansıtılıyor ve böcekler bu etkiyle çiçeğe çekiliyor. Kendine özgü bir koku taşıyan gelincik tadıyla hafif acıdır. Gaziantep bölgesinde aşotu adı verilen gelincik, kıyı Ege ve Akdeniz başta olmak üzere yurdumuzun çeşitli bölgelerinde sebze olarak da kullanılıyor. Baharda çiçek açmadan yeşil kısımları toplanıyor ve ya tekbaşına ya da diğer otlarla birlikte pişiriliyor.

Gelincik en yararlı özelliği, uyku verici olması. Haşhaş (*Papaver somniferum*) bitkisinin de yakın akrabası olan gelincik, haşhaşta bulunan ve narkotik etkiye sahip alkaloidlerden farklı olarak, içinde roeadin adı verilen bir alkaloid içeriyor. Gelincik uyku verici özelliği de bu alkaloidden kaynaklanıyor. Roma İmparatorluğu'nda bu özelliğinden dolayı aşk acısının tedavisinde kullanılan gelinciklerden, halk hekimliğinde de yatıştırıcı, öksürük kesici ve göğüs yumuşatıcı olarak yararlanılıyor.

Bu bitkinin çiçeklerinden yapılan gelincik şerbetiyse, kolalı içeceklerden önce ülkemizde tüketilen en popüler içeceklerden biriydi. Kırsal kesimlerde sakinleştirici özelliği nedeniyle az da olsa popülerliğini sürdüren gelincik şerbeti, bitkinin kırmızı çiçeklerinden yapılıyor. En basit tarife göre, siyah bölgeleri kesilen kırmızı yaprakların üzerine kaynar su dökülüyor. Kapalı kaptaki bir süre bekletilen ve iyice dinlenen bu karışıma şeker eklenerek kıvamlı hale gelinceye dek pişiriliyor.